

3. Огієнко І. Історія української культури: коротка історія культурного життя українського народу. Київ : «Абрис», 1991 272 с.

4. Про українські архетипи. Інтерв'ю з Артемом Біденком / Чарівний світ.UA. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7P> (дата звернення 27.09.2024).

5. Шинкарук В. І. Світогляд і духовна культура: (Питання історичного генезису). *Філософська думка*. 1978. № 2. С. 27–37.

6. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / перекл. з нім. К. Котюк ; наук. ред. укр. Вид. О. Фешовець. Львів : Астролябія, 2013. 588 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-488-7-7>

MAIN CIRCUMSTANCES AND THEIR STAGEMENT IN THE MODERN ENVIRONMENT

ГОЛОВНІ ОБРЯДИ ОБЖИНОК ТА ЇХ ІНСЦЕНІЗАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Petrenko G. G.

*Teacher of Folklore and Folk Singing
Kyiv Children's Art School № 3*

Петренко Г. Г.

*викладач фольклору
та народного співу
Київська дитяча школа мистецтв № 3*

Ryabokon O. V.

*Honored Worker of Culture
of Ukraine,
Director
Kyiv Children's Art School № 3*

Рябокоть О. В.

*Заслужений працівник культури
України,
директор*

Zhukova T. M.

*Deputy Director
Kyiv Children's Art School № 3
Kyiv, Ukraine
Київська дитяча школа
мистецтв № 3*

Жукова Т. М.

*заступник директора
Київська дитяча школа мистецтв № 3
м. Київ, Україна*

Говорячи про традиційні свята України, неможливо оминати обжинків – старовинного народного звичаю святкування закінчення жнив, що був покликаний забезпечити майбутній багатий урожай. Варто зазначити, що із середини 20 ст. внаслідок технічного прогресу,

відбулася механізація сільськогосподарських робіт, що спричинило забуття цілого сегменту календарно-обрядового фольклору.

Важливим елементом при вихованні молоді є збереження та відтворення культурної спадщини України. Вагоме місце серед календарно-обрядового фольклору посідає обряд Обжинків.

Актуальність праці полягає в подальшій акцентуації дослідження обжинкового обряду, в збереженні традиційної складової обряду та його місце в сучасній культурі.

Як відомо, період жнив розподілявся на три етапи: зажинки, жнива та обжинки. До кожного періоду народ створював різноманітні за змістом і характером обрядові пісні, що виконувалися на початку роботи, під час збирання врожаю, і на завершення праці на ниві.

В нашій роботі ми спробуємо більш детально розглянути головні ритуали обжинок, а саме: шанування останнього снопа, завивання бороди, плетіння вінка, віншування господарів.

В останній день жнив жінці збиралися гуртом і під обжинкові пісні в'язали останній сніп. Коли дожинали жито, жінці співали: «Зажирилися стодоли, що не повнії сторони», «Хвалилася пшениченька, хвалилась, що зернятком золотеньким налилась».

На Харківщині по закінченні жнив зжинали останній сніп, який називали «обжинковий» і зберігали у клуні чи на покуті до посівної.

Коли закінчували жати ниву і всі снопи складали у копи, господарі хрестилися і дякували Богу за допомогу. «В'язали обжинковий сніп обізательно із жита. Його перев'язували двома перевеслами вище і нижче» (зап. 16.08.1997 р. с. Рябухине на Нововодолажчині від Чалиш Лідії Трохимівни, 1932 р.н.). «Робили обжинковий сніп, украшали лентами, цвітами, зберігали на покуті» (зап. 10.08.1997 р. с. Полкова Микитівка на Богодухівщині від Левченка Матвія Тихоновича, 1912 р.н., Васеніної Галини Тихонівни, 1915 р.н.). «Коли всі снопи склали в копи, брали землю, кидали через себе і просили Бога, щоб вернув усю силу що витратили на жнивах» (зап. 16.08.1997 р. с. Рябухине на Нововодолажчині від Чалиш Лідії Трохимівни, 1932 р.н.) [1].

Другим цікавим дійством було «завивання бороди», тобто залишати в полі жмуток невижатого збіжжя. Він називався «Велесовою» або «Спасовою бородою», а в деяких місцевостях – «цаповою бородою», «козою», на Поліссі – «перепілкою». У своїй книзі «Звичай нашого народу» Олекса Воропай детально описує цей обряд. Суть «бороди» він пояснює тим, що вона є останнім притулком польового духа, який у слов'янській міфології уявлявся у вигляді кози. На Волині «борода» так і називається – «коза», що вважається символом родючості. Жінки з чотирьох сторін серпами розпушують землю. Стебла заламують на схід сонця, пригинаючи колоски до землі, закручують їх від низу до

верху й пов'язують червоною стрічкою. Далі виминають із колосся трохи зерна й сіють його поміж стеблами «бороди», при цьому приказуючи: «Роди, Боже, на всякого долю – бідного і багатого, вдовиці й сироті». Всередину колосся клали хлібину, дрібку солі, ставили жбан із водою. Це щоб у господі не переводився хліб. Подекуди жінці йшли танечним колом навколо «бороди» і приспівували: «Оце тобі, «борода», хліб, сіль та вода» [2].

До «бороди» є багато пісень – у них голуб (або ворон, півень, ведмідь...) сидить на копі й «дивується бороді: ой чия ж то борода сріблом-злотом улита, красним шовком обвита...»

Третім яскравим обрядовим моментом обжинків було плетіння вінка із жита чи пшениці, що символізував щедрий врожай та успішне завершення жнив. З-поміж жниць обирали найкращу дівчину за «польову царівну» або «княгиню»; на голову їй клали великий вінок з колосся й польових квітів, у руки давали невеликий обжинковий сніп, який теж перевивали стрічкою. Вінок і сніп також оспівувалися. Вінок «котився з лану до господаря в браму, з-під брами й у світлицю, на білі паляниці», а сніп просився, щоб його узяти з собою: «я в стодолоньці погощу та й на нивоньку знов піду». Прикметно, що у деяких районах обжинковий сніп зберігали окремо і на Різдво ставили на покуті як Дідух.

Процесія жінців на чолі з «княгиною», вирушала до господаря в двір. Все супроводжувалося піснями: «Господиня наша пишна, до женчиків вийшла».

Господарю віддавали вінок і сніп, у відповідь господар дякував жінцям, а дівчину – «княгиню» обдаровував грішми. Урочистість завершувалася гостиною для жінців.

Побутовав також гарний звичай толокою збирати врожай удовам, сиротам, сім'ям рекрутів та німічним родинам. За таких обставин не чекали жодної віддяки [2].

В наш час особливо гостро постає проблема, як зберегти обрядовий фольклор, зокрема обряд обжинок, який із зміною способу життя, втратив свою актуальність, практичний зміст, контекст використання, символіку тощо. Як актуалізувати ці обряди, наблизити їх до молодого покоління? З цією метою Фольклорний театр української пісні «Колос» Київської дитячої школи мистецтв № 3 впроваджує в навчальний процес реконструкції фольклорних обрядів, зокрема відтворення обрядів за рештками, описами, які збереглися, як в літературних так і наукових джерелах.

Ми розуміємо, що реконструкція обряду не може повністю відповідати йому, адже це вже відбувається не в природньому для нього середовищі, проте може максимально наблизитися до обряду. Це нам

допоможе підживити, актуалізувати динаміку функцій фольклору, оскільки він має бути співзвучний із сучасністю, що в свою чергу буде утримувати обряди в часі й просторі, і таким чином поповнювати національну традиційну культурну спадщину, адже «Традиція – це минуле в теперішньому, але вона не меншою мірою частина теперішності, ніж будь-яка найсвіжіша новація» [3].

Вивчення обрядів українського фольклору в умовах реконструкції дозволяє учням Київської дитячої школи мистецтв № 3 в активній та цікавій формі дослідити обряди, а виступи на різних конкурсах та фестивалях розширює можливості популяризувати багату народну творчість, що є важливим і актуальним завданням сьогодення.

Література:

1. Чому саме «обжинки»? Як називали останній сніп? Що саме робили, коли йшли з поля? *Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва* : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/www.cultura.kh.ua> (дата звернення: 1.09.2024).
2. Звичаї нашого народу: в 2 т. Т. 2 / О. Воропай. Мюнхен : Українське видавництво, 1966. 435 с.
3. Сміт Е. Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка : наукове видання. Київ, 2010. 312 с.